

Beszámoló

A Magyarországon 1945 után megjelent lengyel történeti vonatkozású művek adatbázisa. *Database on bibliographical items of Polish historical interest, published in Hungary after World War II.* című, T 046259 jelű OTKA-pályázat munkálatairól.

A Magyarországon megjelent polonisztikai anyag összegyűjtése, rendszerezése és áttekintése a két világháború közötti időben indult meg, azonban az akkori gyűjtések nem voltak teljeseek, és szakmailag is kívánni valót hagytak maguk után. Az MTA és a LTA közös történeti vegyesbizottsága feladatának érezte, hogy részint pótolja ezt a hiányt, illetve figyelemmel kísérelje a recens munkálatokat. Ez utóbbi anyagából indult meg a mostani gyűjtés, amelynek eredményeit az OTKA pályázat segítségével formába önthettük.

Az adattár szerkezete a munka folyamán tovább alakult. A végleges felosztás:

1. Bevezető, historiográfiai áttekintés, a bibliográfia használata.

2. Általános rész:

- Bibliográfiák. Historiográfia.
- Történelemoktatás
- Levéltárak, könyvtárak
- Közép-európai tartalmú ált. művek, melyekben Lengyelország is szerepel.
- Több korszakot átfogó történeti összefoglalók.
- Lengyel – magyar kapcsolattörténet általában, gyűjteményes munkák, több korszakot átfogó munkák.

- Társadalom, nemzeti kisebbségek. Lengyel kisebbségek külföldön, nemzetiségek Lengyelországban. (Külön alcsoport: a magyarországi lengyel nemzetiség és története.) A zsidóság története.

- Kultúra, tudomány, (néprajz)
- oktatás
- irodalom, művészetek (képzőművészet, zene).
- A nyelvészet történeti vonatkozásai.

3. Középkor, 10 – 15. század:

- Források,
- Lengyelország helye Közép-Európában, általános történeti munkák, gyűjtemények.
- Bel- és külpolitika, hadtörténet.
- Lengyel – magyar kapcsolattörténet általában, dinasztikus kapcsolatok.
- Egyháztörténet.
- Tudománytörténet, a krakkói egyetem és kapcsolatai Magyarországgal.
- Kultúra, művészetek (építészet, szobrászat, festészet, iparművészet). Zene (egyházi és világi emlékek).

4. Újkor, 16 – 18. század:

- Források,
- Lengyelország általános politikatörténete, gazdaságtörténet, (külön alcsoport: a lengyel pénz szerepe Magyarországon), hadtörténet.
- Lengyel – magyar kapcsolattörténet, külön alcsoportok: Báthory István és kora, Sobieski János és Magyarország; a Rákóczi szabadságharc és lengyel kapcsolatai, lengyelországi kuruc emigráció.
- Egyháztörténet. Reformáció, antitrinitárius mozgalmak.
- Tudomány. A krakkói egyetem és humanista kapcsolatai.
- Irodalom, külön alcsoport: Balassi Bálint és Lengyelország,
- Művészetek

5. 19. század, és az első világháborúig terjedő korszak:

- Források,

- politikatörténet, hadtörténet, kapcsolattörténet. Külön alcsoportok: Az 1830-31-es felkelés és Magyarország. Az 1848-49-es magyar szabadságharc és a lengyelek. Az 1863-as felkelés.

- Tudomány, kapcsolatok.

- Irodalom. Irányzatok, egyes alkotók, lengyel – magyar irodalmi kapcsolatok.

6. 20. század, az első világháborútól a rendszerváltásig:

- Források,

- Politikatörténet, hadtörténet: A függetlenség visszaszerzése. Az első világháború, lengyel légiók. Lengyelek a Magyar Tanácsköztársaságban. Lengyel – szovjet háború és magyar kapcsolatai.

- Belpolitika, Pilsudski szerepe.

- Külpolitika a két világháború között, diplomáciai kapcsolatok.

- A második világháború és Lengyelország. Megszállás. Zsidókérdés. Felkelések.

- Lengyel menekültek Magyarországon. Menekülttáborok, iskolaügy, egészségügy.

- Az 1945 utáni Lengyelország, területi változások, hatalomváltás. A kommunista párt.

- 1956 Lengyelországban. A magyar '56 és a lengyelek.

- Hatvanas évek politikája, Szolidaritás, sztrájkmozgalmak. Hadiállapot. A fordulat.

- Gazdaság 1945 után.

- Társadalom, szociológiai kérdések.

- nemzetiségi kérdés.

- Egyháztörténet, az üldöztetés évei. Lengyel katolikusok más országokban. II. János Pál (és a magyarok).

- kultúra, tudomány általában, kulturális kapcsolatok.

- iskola, oktatás.

- irodalom, általános kérdések, egyes szerzők, magyar kapcsolatok.

- művészetek: képzőművészetek, kölcsönös kiállítások, fotóművészet, zene, filmművészet.

A munka anyaga ebben a beosztásban CD-n Word formátumban is rendelkezésre áll.

Módszertani kérdések

A részjelentésben már vázoltam azokat a kérdéseket, amelyek felmerültek a gyűjtés során. Korábban több kollégám is megjegyezte, hogy mennyire egyszerű egy ilyen bibliográfia elkészítése, hiszen az internetről mindent le lehet szedni. Erre mindig az volt a válaszom, hogy az interneten csak az van, amit oda felraktak és még nem töröltek le. Hogy ez a munka mennyire nehézkes, azt többször is megtapasztaltam.

Szükség volt arra, hogy a klasszikus bibliográfiai keresőmunkával végezzük el nemcsak az adatok összegyűjtését, hanem ellenőrzését is. Emiatt az elektronikus honlapok csak részleges segítséget jelentettek, nem váltva ki az autopsziát, mert több esetben a címből nem derül ki egyértelműen a tényleges tartalom. Ugyanez a helyzet az általánosabb, Közép- és Közép-Kelet-Európát vizsgáló tanulmányok esetében, ahol fel kellett mérni, mennyi a lengyel vonatkozású rész. Ezek közül a csak rövid lengyel utalásokat tartalmazó írások felvételét elhagytuk.

A jelenleg elérhető magyar elektronikus cikkbibliográfiák (pl. MATARKA) nem tartanak nyilván minden folyóiratot. Ugyanígy hiányoznak ebből az évkönyvek, az alkalmi kiadványok, konferencia-kötetek, emlékiratok. Az OSZK elektromos katalógusa sem jelenthet kielégítő segítséget, mert nincs fenn a teljes 1945 utáni anyag, a feldolgozott gyűjteményes munkák analitikus felvétele pedig az 1990-es éveket megelőzően korántsem teljes. Ez indokolta a pályázatomban szereplő három kollégám, Kertész Noémi, Erdősi Péter és Bogdán Melinda valamint Tomka Eszter szerkesztő munkáját.

Problémát jelent az olyan cikkek, tanulmányok esete, amikor azok nemcsak nyomtatott formában jelennek meg, hanem az interneten is közzéteszik. Amit megtaláltunk a világhálón,

ott az URL-lapot is megadjuk, bár ebben az esetben mindig fennáll annak a rizikója, hogy a szolgáltató leveszi, vagy eltűnik a netről. (Így vált lehívhatatlanná pl. a Kortárs elektronikus kiadása.)

A szerkezet kialakításának módszertani kérdéseiben a pusztán formális beosztás helyett a hagyományos, analitikus történeti bibliográfiák mintáját követtem. Ez – a mutatókkal – feltétlenül megkönnyíti a felhasználó munkáját. (A közép-európai országok történeti jellegű bibliográfiái sokszor minimális kronológiai tagolás mellett a nagy témákon belül egyedül az alfabetikus sorrendet követik). Az átvizsgált folyóirat- és könyvanyag nagyjából fedi a történelemmel és rokon tudományágakkal foglalkozó fórumokat. A nyomdai előkészítés még lehetőséget ad korrektúrákra és beillesztésekre.

A tartalmi részt illetően, az előzetes tervek szerint szerepel a széles értelemben vett történettudomány és annak segédtudományai, a gazdaság- és társadalomtudomány történeti vetületű publikációi (itt egészen az 1980-as évekig követem a szakirodalmat, mert ez már a jelenkor-történet területéhez tartozik). Szerepel a művészettörténet, a zenetörténet, film- és fotótörténet ide kapcsolható része, és ugyancsak megtalálhatóak a kifejezetten irodalomtörténeti cikkek, tanulmányok, hiszen az adott kor mentalitástörténetéhez hozzátartoznak. Eltekintek az irodalmi szövegek közlésétől (szoros kivételként csak akkor közlöm, ha az történeti-politikai tartalmú, pl. Mickiewicz felhívásai). A bölcsészettudományok közül a nyelvészet problémáit ugyancsak elhagytam, kivéve a történeti – művelődéstörténeti vonatkozásokat.

Az adattár regisztráló jellegű és nem tartalmaz értékítéletet. Az egyes tételek annotálásától eltekintettem, kivéve ott, ahol a cím elégtelensége azt megkívánja.

Az eredmények további felhasználása és ismertetése:

A bibliográfia anyagáról, feladatairól és állásáról 2005. május 23-án a budapesti Lengyel Intézetben az intézet igazgatója, Dr. Maciej Szymanowski támogatásával konferenciát rendeztem, amelyen az országban működő polonisták legtöbbször megjelent.

Ugyancsak a munka állásáról tájékoztatást adtam a Magyar – Lengyel Történész Vegyesbizottság és a krakkói Tudományos és Művészeti Akadémia (Polska Akademia Umiejętności) 2005 október 21-22-iki közös konferenciáján Krakkóban.

Egyes adatok ellenőrzése és a jövőendő megjelenés céljából 2005 végére rövid utat terveztem, ugyancsak Krakkóba, erre azonban csak 2006 elején került sor, amikor az október 15-én befagyasztott pályázati pénzek felhasználására újra lehetőség nyílt.

A nyomdakész anyag könyv formátumban történő megjelenéséhez hozzájárulást ígért a budapesti Lengyel Kultúra és a krakkói akadémia. Ez utóbbi a kiadó lenne.

2006. január 11-én meghívást kaptam a Lengyel Történelmi Társulat (Polskie Towarzystwo Historyczne) és a krakkói Jagelló Egyetem Történeti Intézete (Instytut Historii UJ) által 2007. júniusában rendezendő „Lengyelország képe más államok történetírásában” c. nemzetközi konferenciára a jelen munkálatok eredményének bemutatása céljából.

A bibliográfia anyaga már ebben a nem véglegesített (nyomtatott) formában is hozzáférhető kollégáim számára. Pl. az anyagot felhasználta Kovács István történész a magyarországi lengyelkép historiográfiai ismertetésében is.)

Továbbra is tervezem, hogy a nyomtatott formátum mellett hosszú távon bővíthető elektromos (CDRom) formát készítek.

A nyomtatott verzió címnegyedében feltüntettem az OTKA támogatását. (Ugyanez vonatkozik a mostani számítógépes adattárra is).

Eredmények és a belőlük levonható tanulságok:

A munka eredményeit két ország történészei, társadalomtudósai, egyetemi oktatói és hallgatói tudják hasznosítani további munkájukban. Nézetem szerint a visegrádi országok együttműködésének elősegítéséhez (különösen ami a mentalitásokat illeti) nagyon fontos, hogy legyen ilyen jellegű áttekintés. A munka első tanulsága az, hogy érdemes lenne elvégezni hasonló munkát a magyar – cseh és a magyar – szlovák területen is.

A munka második nagy tanulsága az volt, hogy áttekintést kaptunk a magyar történettudomány és a történeti vonatkozású rokon tudományágak lengyel vonatkozású kutatásainak eredményeiről. A jóval több mint másfélszer cím arról tanuskodik, hogy a lengyel történelem és a lengyel – magyar kapcsolatok iránti érdeklődés lényegesen nagyobb helyet foglal el a témaválasztásban, mint arra gondolnánk, és az egész 1945 – 2005 közötti korszakban jóval több az erre vonatkozó tudományos eredmény, mint az 1945 előtt megjelent anyagban, annak ellenére, hogy az a demonstratív magyar – lengyel barátság ideje volt. Ugyanakkor a megjelenések idejét tekintve nyomon követhető a az adott korszak politikai színezete, milyen témát preferáltak és melyik szorult háttérbe.

A harmadik tanulság a fiatal és a jövődöntő történész-nemzedéknek szól: a munkát folytatni kell, illetve el kell végezni a sokkal nehezebb feladatot, az 1945 előtt megjelent hasonló anyag rendszerezését, mert enélkül nem lesz teljes a kép a két nép kapcsolatait alakító tényezőkről. Remélhetőleg ez a mostani munka indíttatást tud adni a továbbiakhoz.

Pénzügyi rész:

Az első év munkáinál a személyi kifizetések a tervek szerint mentek, a második évben ugyancsak a tervek szerint alakultak a dolgok, kivéve az egyik kollégát, aki nem készült el a 2005-re tervezett részmunkájával. Ezért a személyi költségekben maradvány keletkezett (járulékokkal együtt 117 eft).

Miután rövid lengyelországi tartózkodásom költségeinek egy részét átvállalta a krakkói Lengyel Tudományos és Művészeti Akadémia, ezért a 3.1 rovat megtakarítása 27 eft volt.

A dologi kiadásokban az első év költségkeretéből megvett notebook nagyban megkönnyítette a munkát. A második évre tervezett szkennert beszerzése viszont átcsúszott a pénzügyi év végén túlra. A személyi költségekben és az utazásra felhasználható összegben jelentkező maradvány (összesen 144 eft) dologi beszerzésre ill. beruházásra történő átcsoportosításra engedélyt kértem Makara B. Gábor elnök úrtól, aki az engedélyt megadta, így a szkenneren és nyomtatón kívül a notebookhoz kiegészítőket és egy képernyőt tudtam vásárolni az egyetemi közbeszerzés útján.

A munkálatokat nem segítette elő a 2005. október 15-én befagyasztott valamennyi kifizetés egyetemünkön, valamint az utólagos elvonás, ám ezzel nem állok egyedül, hiszen minden OTKA-támogatást élvező kollégámat érintette.

Dr. Hab. Petneki Áron